
De mensenwijdingsdienst

Christus in deze tijd

In maart van dit jaar bezocht de heer Hans-Werner Schroeder (zie In beweging Pinksteren 2008) enkele gemeenten van de Christengemeenschap in Nederland. In Zeist werd zijn toespraak opgenomen. Hieronder volgt een verkorte versie, vertaald door Marieke Anschutz (gemeente Zeist).

Toonbeeld van rust

Vanavond wil ik met u spreken over verschillende aspecten van de mensenwijdingsdienst en wel allereerst over het altaar zoals het concreet voor ons staat. We kunnen daar op drievoudige wijze naar kijken, zoals ook de godheid drievoudig is en tegelijk een eenheid. In het christendom is door de eeuwen heen veelvuldig nagedacht over dat thema: Drie is Een. De eenvoudigste versie van dit probleem heeft Angelus Silesius uitgedrukt in een van zijn korte gedichten:

*Dass Gott Drei-einig sei,/ Sagt dir ein jedes
Kraut,/ Wo Wurzel, Spross und Blüt'/ Im
Einem wird geschaut.*

*(Dat God Drie-enig is,/ Wordt in iedere
plant herkend,/ Waar wortel, blad en
bloem/ Als eenheid wordt erkend.)*

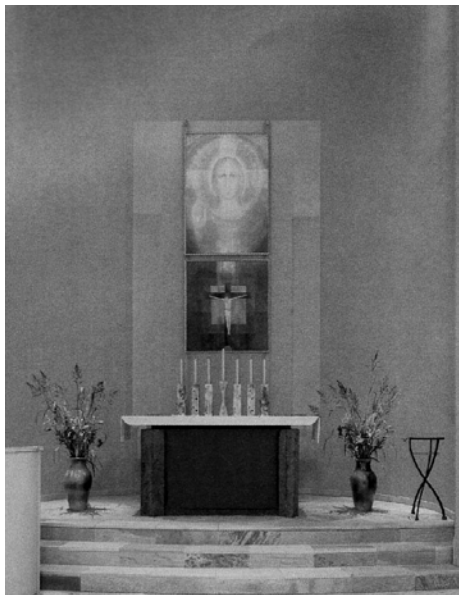
Wie bijvoorbeeld de roos kent, zal de plant altijd herkennen, of hij nu de wortel ziet of alleen het blad of de bloem. Het is alledrie typisch 'roos', maar dan uiteengevouwen in een drieheid, die weer tot een eenheid wordt in het zaad. In de zaadkorrel liggen de drie elementen van de roos besloten. Als het zaad ontkiemt en opgroeit, vouwt de roos zich weer uiteen in wortel, blad en bloem.

En zo hebben we dan ook in het altaar een soort drie-eenheid voor ons. Allereerst is daar het 'lichaam' van het altaar, dat ons het geheim van de Vadergod, van de Oergrond voor ogen houdt. In de kleuren aan het altaar kunnen we iets herkennen van het geheim van de Zoon. En als de kaarsen aangestoken worden, ontvlamt voor onze ogen iets van het geheim van de Geest die het licht in de wereld brengt. Als we de cultusruimte binnengaan om deel te nemen aan de mensenwijdingsdienst,

kunnen we het altaar waarnemen zoals het daar staat: het wankelt niet, het kent geen stress, het is een toonbeeld van oneindige rust. Gisteren, eergisteren, vorig jaar, tien, twintig of meer jaren reeds staat het altaar daar. Als we de ogen sluiten, kunnen we iets van de rust van dat altaar in ons voelen binnestromen. Het is in deze tijd niet vanzelfsprekend om tot rust te komen. Bij gebed of meditatie kun je denken aan het altaar en de rust die daarvan uitgaat in je opnemen. Het is de rust van de eeuwigheid die met de Vadergod verbonden is, de 'eeuwige grond van al het vergankelijke bestaan'. Zo wordt het genoemd in de priesterwijding. Voordat de dienst begint, kun je proberen iets van die eeuwigheidsrust in je op te nemen.

Op het altaar ligt een kleurige doek. Wat wil die ons zeggen? In deze gekleurde doek verschijnt iets voor ons van wat Christus, de Zoon, in deze feesttijd innerlijk doormaakt. Dat kunnen we het beste ervaren in de Lijdenstijd, als de altaardoek enkele weken zwart is. Dat zwart vertelt ons wat Christus in deze tijd doormaakt. Waarom is dat zo? Natuurlijk gedenken we in de Christengemeenschap ook wat zich 2000 jaar geleden heeft afgespeeld. Maar de feesten betekenen voor ons niet uitsluitend herdenking. Het zijn ook feesten van het hier en nu, van datgene wat Christus in deze Lijdenstijd van 2008 heeft doorgemaakt. Hij heeft zich immers heel diep verbonden met de peilloze duisternis en de problemen van deze eeuw, met de afgrond van mensheid en aarde. Hij leeft mee met de mensen en houdt zich niet op afstand.

Juist in de Lijdenstijd wordt het duidelijk dat de godheid niet ver verwijderd is van de men-

Het altaar in de gemeente Keulen Oost

sen, maar dat hij met ons meeleeft, met ieder van ons verbonden is. Zo wordt dat ook op een bijzondere manier uitgesproken in de priesterwijding: "Waarheen gij gaat, wandelt Christus met u. Voel steeds Zijn tegenwoordigheid". Dat geldt niet alleen voor de priester in wording, maar voor iedere mens.

Dat is een oneindig diepe en misschien wel enigszins schokkende waarheid. Moet je dat geloven, dat Hij met iedere mens meegaat, met die miljarden mensen die op de aarde wonen; dat Hij ook met de ongeborenen en met de gestorvenen verbonden is? Ik moet bekennen dat het heel moeilijk is om je dat voor te stellen: dat hij meeleeft en meevoelt met iedere individuele mensziel.

In het Mattheüsevangelie wordt gezegd: "Wat gij gedaan hebt aan de geringste van mijn broeders, dat hebt gij aan Mij gedaan". Wij kunnen ons in ons bewustzijn met drie of vier mensen tegelijk verbonden voelen, maar de radius van het goddelijke bewustzijn is zo groot, dat het de hele mensheid kan omvatten. Als we in de Lijdenstijd het

zwart op het altaar zien, dan denken we eraan hoe de Christus zich opnieuw met de mensheid verbindt, ook in donkere tijden. Dan volgt het rood van Pasen. De duistere afgrond die met de mensheid is verbonden, wordt overwonnen. De dood is niet meer het laatste. De duisternis wordt omgewerkt tot een hogere kracht voor de toekomst. Dat lezen we af aan het rode Paaskleed.

Dan richten we onze aandacht op de witte doek waarmee het altaar wordt afgedekt en die het tot Avondmaalstafel maakt. Daarop staan de zeven kaarsen, rechtop. Ik ben altijd blij als de kaarsen niet te klein zijn. Spaarzaamheid is een deugd, maar op het altaar gelden andere criteria. Bij lange, hoge kaarsen is het beeld van het rechtop staan het sterkst. Die kracht van het 'kaarsrecht' staan hebben we nodig bij het voltrekken van de dienst. De mensenwijdingsdienst duurt vrij lang. Het is sociaal gezien tamelijk ongebruikelijk om van de onrustige, moderne mens te vragen een uur lang op zijn plaats te blijven zitten en niets te doen. Het kost soms moeite om rechtop te blijven zitten. Op het priesterseminarie in Stuttgart zie ik dat ook gebeuren, want de dienst begint daar om 7.15 uur. Dat is heel vroeg en dat valt de jonge studenten vaak zwaar. Ik raad ze dan aan om vooral naar de kaarsen te kijken en daar oprichtende kracht aan te ontlenu.

Er is een moment in de dienst waarop je letterlijk kunt opstaan, dat is bij het lezen van het evangelie. Vrij en open kun je dan luisteren. Als je daarna weer gaat zitten, kun je innerlijk iets van dat 'opstaan' bewaren. In het seminarie heeft een groep studenten eens geprobeerd om de mensenwijdingsdienst geheel staande te volbrengen. Dat bleek veel te vermoeiend te zijn, dus na enige weken was dat weer afgelopen. Maar het blijkt dat je ook tijdens het zitten 'staande' kunt blijven.

Ruggengraat

In de mensenwijdingsdienst hebben we de prachtige gewoonte om zevenmaal een kruisteken te maken. Daartoe worden drie

vingers samen tot een eenheid gelegd, zodat je heel precies een kruis kunt tekenen over het voorhoofd, over kin en mond en over de borst, bij de woorden die dan aan het altaar worden gesproken. Rudolf Steiner heeft op een bijzondere manier over de menselijke hand gesproken. Hij zei: "Als je met helderziende blik naar de mens kijkt, zie je de aura om het hoofd prachtig stralen. Dat is heel bijzonder om te zien. Maar de menselijke hand is nog veel mooier: zij straalt en de vingers verspreiden licht, vooral als de mens vrolijk en opgewekt is."

Hoe is dat als wij de wijdingsdienst voltrekken? Stralen onze handen dan? Als wij een kruis tekenen op ons voorhoofd, op mond en kin, en op de borst boven het hart, dan doen we werkelijk iets aan dat lichaam. Er straalt iets uit van onze hand, waardoor een oprichtende kracht ontstaat. Van achteren hebben wij de ruggengraat waarmee we ons kunnen oprichten. Maar in de dienst vormen we als het ware zeven keer een

'ruggengraat' van voren. We tekenen ons lichaam een oprichtende kracht in. Dat correspondeert met de oprichtende kracht die we aan het altaar in de kaarsen zien; het is alsof ze iets van het opstandingsmysterie van Christus in zich dragen. Als de kaarsen worden aangestoken, komt daar een element bij. Wanneer de vlammen op de kaarsen verschijnen, de een na de ander, dan is dat niet alleen een uiterlijke verlichting, waardoor het wat lichter wordt op het altaar. Het is alsof tegelijkertijd iets van het licht uit de geestelijke wereld daarin opstraalt. Aan het eind worden de

vlammen weer gedoofd en het wordt weer donker. Toch voelen we dat onze ogen iets hebben gezien van het licht van de Geest, dat in de wijdingsdienst aanwezig was.

Dat licht is een realiteit. Eens vertrouwde een dame mij toe, dat ze veel troost en bemoediging vond in de gedachte, dat in de 20^e eeuw met al zijn verschrikkelijke oorlogen, deportaties, kampen en doden ook het licht van de mensenwijdingsdienst had gebrand, tot heil van de mensheid. Bij de stichting van de Christengemeenschap heeft Rudolf Steiner tot de eerste priesters gezegd: "U moet zich het volgende goed bewust zijn. Bij het opgaan van de zon brengt de dag de uiterlijke zon, dan wordt het licht op aarde. Als de mensenwijdingsdienst wordt gecelebreerd, komt er nog een ander soort licht in de dag."

We kunnen er nog op een andere manier naar kijken. De dag op aarde begint in de Stille Oceaan. Nu de mensenwijdingsdienst ook in Australië, in Nieuw-Zeeland en in Japan is aangekomen, wordt de dag al heel vroeg in het oosten van de aarde doordrongen met het licht van de dienst. Hieraan kun je denken als je de kaarsen op het altaar ziet stralen.

Offer

Nu zou ik graag nog iets willen zeggen over het tweede deel van de wijdingsdienst, namelijk het offer. Er wordt zo vaak de vraag gesteld: Welk offer breng je dan eigenlijk? Deze vraag is niet zo gemakkelijk te beantwoorden, omdat je het offer niet ziet. Enkele jaren geleden was ik in Nepal. Daar kun je nog meemaken wat een dierlijk offer betekent. Voor honderden altaren in het heiligdom van de godin Kali worden hanen of buffels geofferd. De vegetariërs onder de hindoes mogen een kokosnoot gebruiken. Terwijl oude mannen mantrische woorden spreken, worden de dieren geofferd, zodat het bloed en het kokosnat op het beeld van de godin terecht komt. Het inlossen van geloften, die de jongemannen hadden afgelegd, bleek de achtergrond te zijn: als je dat offer niet brengt,

worden de demonen op je af gestuurd. Maar wat offeren wij dan eigenlijk? We offeren geen geld, ja misschien bij de uitgang. Maar dat hoort niet meer bij de dienst. Je kunt ook zonder gift naar buiten gaan. In de katholieke kerk is het nog gebruikelijk, dat tijdens het Offertorium een geldzak doorgegeven wordt. Daar kan iedereen zijn munten of papiergeld instoppen. Zo weet je wat je offert. Maar wat offeren wij dan? Het offer in de mensenwijdingsdienst wordt voltrokken 'uit ons reine denken, ons liefhebbende hart, onze willende overgave'. Wij offeren vanuit onze liefde tot Christus, onze overgave aan God. Wij maken van het offer geen ruilhandel. We zeggen niet: ik geef u een haan en dan moet u ervoor zorgen dat ik door dat examen kom. Dit soort marchanderen met Onzelveheer komt in de Christengemeenschap niet voor.

Ik herinner me nog goed, dat ik als leerling op een gymnasium krachtig gebeden heb voor een proefwerk. Ik wist dat het erop aan kwam, maar ook dat ik vanwege de oorlog nog veel hiaten had in mijn kennis. Ik heb weliswaar geen haan geofferd, maar ik heb Onzelveheer wel om hulp gevraagd. Het resultaat was desondanks slecht en dat betekende een schok voor mijn religieus beleven: of Hij wilde niet helpen (misschien had Hij helemaal niet geluisterd toen ik dat gebed zei), of Hij kon niet helpen, wat nog erger was. Wellicht waren er nog andere mogelijkheden, maar pas veel later werd het mij duidelijk: dat wat de mens zelf kan doen, dat moet hij niet overlaten aan Onzelveheer. Want als mijn gebed wel verhoord was, dan had ik mij niet meer zo goed ingespannen, het kwam toch wel voor elkaar. Dus ruilhandel bedrijven met God kan ook met gebed: ik doe iets voor u, ik verwacht dat u iets voor mij doet. In de Christengemeenschap hebben we een ander uitgangspunt: uit ons reine denken, ons liefhebbende hart, onze willende overgave.

Als ik over deze dingen nadenk, komt mij een beeld voor ogen: in een stadsbus vol mensen die moe van hun werk komen, met grauwe

onwillige gezichten, stapt een moeder in met een heel jong kind dat straalt en lacht. Dan veranderen ineens de gezichten, er wordt teruggelachen, de harten openen zich, niet omdat men iets van het kind verwacht, want het kind kan niets geven. Het is een liefdevol meevoelen met dat kind, onzelfzuchtig. Kan zo iets ook ten opzichte van God? Kun je je hart ook openen voor de godheid en voelen hoe iets uit ons hart de godheid tegemoet stroomt? Denk aan de beginwoorden van het offer "Tot U wende zich mijn willen...". Het is zo moeilijk erover te spreken, omdat je het niet zien kunt. Het is echter een werkzame geestelijke kracht, die zijn uitdrukking vindt in de opstijgende wierook tijdens het offer. Dan zie je als het ware voor ogen, dat de gemeente deze liefdevolle kracht uitstraalt en laat opstijgen tot de godheid, zodat deze er iets mee kan doen. In Joh. 4 staat: "De godheid zoekt die hem vereren." Ook hier weer het opstijgende, oprichtende element.

Voor de wereld

Tot slot wil ik nog iets toevoegen, iets wat mij na aan het hart ligt met betrekking tot de mensenwijdingsdienst, maar waar tot nu toe niet zo vaak over gesproken is. In de tijd dat de Christengemeenschap gesticht werd, waren er ongeveer veertig mensen die daartoe bereid waren, voor het merendeel protestanten. Deze protestanten hadden het verschrikkelijk moeilijk met de cultusdienst. Rittelmeyer, Bock, Frieling, Ogilvie – zij hadden niets met een cultische dienst. Maar Rudolf Steiner zei meteen aan het begin: "Als u iets voor het christendom wilt doen, dan moet het een cultusdienst zijn". Rittelmeyer was verbijsterd, de anderen ook en je kunt aflezen uit de voordrachten uit die tijd hoe zwaar het Rudolf Steiner viel om dit duidelijk te maken.

Kort voor de stichting in september 1922 kwam Rittelmeyer met Bock naar Dornach. Zij hadden nog een gesprek met Rudolf Steiner en Rittelmeyer vroeg nog eens naar de cultus: "Hoe moet dat dan gaan?"

Tenslotte zei Rudolf Steiner tegen hem: "Door de cultus kan de aanwezigheid van de Christus opgeroepen worden en die zal opgeroepen worden". Rittelmeyer zei: "Dat is iets geweldigs". Rudolf Steiner antwoordde dat het vanzelfsprekend is. Waarom? Omdat in het hart van Christus de diepe wens leeft om de mensen weer nabij te zijn en zich opnieuw aan hen te openbaren.

Het centrale gebeuren in de mensenwijdingsdienst is het moment waarop de priester neerknielt en wij misschien ook, maar dan innerlijk, want we knielen niet fysiek. En dat dan de priester zich weer opricht – en wij innerlijk met hem – en dat dan drie kruisen getekend worden over de beide substanties van brood en wijn. Op dat moment lichten brood en wijn op en is Christus aanwezig in zijn volle glorie. In zijn volle glans is Hij aanwezig en zijn licht straalt over de substanties en 'verwandelt' ze.

Uit de begintijd van de Christengemeenschap is een ervaring van een van de eerste priesters bekend, namelijk van Rudolf Meyer die een grote rol gespeeld heeft in de eerste tien, twintig jaar. Hij vertelde hoe hij eens tijdens het celebreren van de dienst neergekniel was en plotseling zag: dat zijn niet alleen mijn handen die het brood en de wijn opheffen, met en door mijn handen heen verschijnen de handen van Christus, die op dat ogenblik aanwezig is.

Het is niet zo erg als we soms met onze gedachten ergens anders zijn tijdens de mensenwijdingsdienst, maar ik zou er veel voor over hebben als we, op het moment dat de priester knielt en ook bij de woorden en handelingen die daarop volgen, er werkelijk helemaal bij zijn, met ons hele hart, en ons dan voorstellen hoe Christus verschijnt aan het altaar en daar blijft tot aan het eind van de wijdingsdienst en dat er iets van zijn verschijning uitstraalt naar de gemeente, naar de mensen die daar zitten. De communie begint niet pas op het moment dat wij opstaan en naar voren lopen. Zij begint vanaf het moment dat die kracht uitstraalt van het altaar.

In het vierde deel wordt gesproken over de vrede: "In vrede ben ik met de wereld". Deze vrede is een reële kracht die uitstroomt naar de mensen, de gemeente, de stad, het land, ja naar de hele wereld. En dit motief van de 'wereld' wordt herhaald: "Deze vrede met de wereld kan ook bij u zijn". En nog een derde keer klinkt het: "opdat het in vrede zij met de wereld". Verderop komt dat woord 'wereld' nog eens terug: "Gij, die het leven der wereld draagt en ordent". Dat wil zeggen: de communie is niet alleen voor ons. Zij is ook voor ons, maar in wezen wordt zij voltrokken voor het wereldgebeuren. Als wij ons verzamelen om de wijdingsdienst te voltrekken en het gevoel hebben dat we ons met Christus verbinden, dan versterken we de goede krachten die in de wereld aanwezig zijn, dan kunnen wij de wereld met zijn kracht doordringen.

De woorden bij de communie worden driemaal uitgesproken. Toen aan Rudolf Steiner gevraagd werd waarom dat driemaal moest gebeuren, zei hij: "Als de woorden de eerste keer worden uitgesproken, kunnen we aan ons eigen hoofd denken en voelen hoe in ons hoofd iets uitstraalt van de lichtende geestkracht van de opstanding. De tweede keer: dat er iets uitstraalt in het middengebied, in mijn hart, in mijn adem, in mijn bloed van die lichtende geestkracht van de opstanding. En als het voor de derde keer gesproken wordt, dan straalt er iets uit in het wilsgebied, in mijn handen, in mijn voeten, in mijn hele organisme." Zo zie je, dat er iets van de Christus uitstraalt van het altaar, dat zich op drievoudige wijze met mijn eigen existentie verbindt. Ik kan, zoals Paulus dat in een van zijn brieven gezegd heeft, op dit moment iets van de Christus 'aantrekken'. Het woord dat hij in het Grieks gebruikt, betekent 'bekleden', alsof men een kledingstuk aantrekt. Als wij de communie ontvangen, kunnen we dat wellicht ervaren. De aanwezigheid van Christus straalt iets uit in de communie en wij kunnen daar gaandeweg een dieper beleven mee verbinden.